

Editoriské strateg ie v S bornom diele Janka Silana (zbierky Kuvici, Piesne z Javoriny, Oslnenie)

Edita Pr hodov 

PR HODOV , E.: Editorial Strategies in the Complete Works of Janko Silan (Collections Kuvici, Piesne z Javoriny, Oslnenie)

SLOVENSK  LITERATÚRA 67, 2020, No. 4, p. 371 – 380

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2020.67.4.6>

Key words: practical textology, poetic text, editor’s competence, Július Pa teka, Janko Silan

The paper analyzes the editorial strategies used by Július Pa teka when preparing the eight volume book edition of *Súborné dieľo / The Complete Works of Janko Silan* (1914 – 1984), published in the years 1995 – 1998 in the L u  publishing house. The analysis is focused on three collections of poems from the edition corpus, which were published over a span of almost four decades of the 20th century (*Kuvici / Little Owls*, 1936; *Piesne z Javoriny / Songs from Javorina*, 1943; *Oslnenie / Bedazzlement*, 1969). It mainly takes notice of the issue of editorial respect for the original text and the extent and types of changes made to the manuscripts of individual collections. This is the basis for identifying their nature and typology. In all the three selected examples J. Pa teka corrected the orthographic errors in line with the current orthographic standard, non-systemic errors and typos. However, in some places he also changed the stylistics, which disrupted the original intention of the author. The only time he gave reasons for the stylistic changes was in the debut book *Kuvici / Little Owls*, referring to inexperience of the debut author, which can be seen as an act falling out of the editor’s competence. Another conflict with the writer’s will and choice occurred in case of changing the composition of the collection *Oslnenie / Bedazzlement*, when in contrast with the original edition some of the poems were omitted.

Kľ u ov  slov : praktické textol gia, b snick  text, kompetencie editora, Július Pa teka, Janko Silan

Katolícka moderna patrila v období komunistického režimu medzi nepokrovovú, reakčnú literatúru, od ktorej bolo potrebné dištancovať sa. Po skončení červenej totality sa deväťdesiate roky 20. storočia v literárnej vede na Slovensku niesli v znamení odstraňovania tzv. „bielych miest“ v slovenskej literatúre – v tomto kontexte začalo zaplňovať absenciu umeleckých (básnických a prozaických) a odborných (literárnokritických) diel autorov katolíckej moderny najmä vydavateľstvo LÚČ v Bratislave. Okrem iných kníh vydalo v edícii Júliusa Pašteku *Súborné dielo Janka Silana 1 – 8*, dva zväzky z tvorby Pavla Olivu (*Torzo literárneho diela Paľa Olivu, Tak umieral a žije Paľo Oliva*) a výber z literárnych kritik Jozefa Kútника Šmálova (*Literárna kritika ako poznávanie a hodnotenie*). Vydavateľstvo Petrus vydalo *Literárne diela Rudolfa Dilonga* a Vydavateľstvo Michala Vaška v Prešove súborné dielo Mikuláša Šprinca (pod názvom *Do večna tečie moja rieka*), oboje taktiež v editorskej úprave Júliusa Pašteku. S menom tohto editora je teda späté literárne oživovanie záujmu o literatúru katolíckej moderny na Slovensku. Predložený príspevok analyzuje editorské stratégie J. Pašteku, pričom v popredí záujmu sú otázky rešpektovania predlohy, miery a typy zásahov do rukopisov, ktoré uplatnil pri vydávaní *Súborného diela Janka Silana*, a to výberovo v debute *Kuvici* (1936) a v zbierkach *Piesne z Javoriny* (1943) a *Oslnenie* (1969).

Editoriské stratégie Júliusa Pašteku v debute Janka Silana *Kuvici*¹

Najdôležitejšou tendenciou J. Pašteku bolo priniesť pôvodné dielo vydané v tridsiatych rokoch 20. storočia. Ako sa sám vyjadril, bolo rešpektované „pôvodné autorské znenie“.² Táto prvoradá editorská stratégia sa odкрыla najmä v tých prvokoch literárneho debutu Janka Silana, kde básnik zvolil subštandardné alebo priamo nespisovné slovo a kde editor z rešpektu k autorovmu jazykovému koloritu danú lexikálnu jednotku ponechal. Jedným z najmarkantnejších príkladov je názov Silanovej prvotiny *Kuvici*. Spisovne by sa dané zvieracie podstatné meno malo skloňovať ako neživotné, teda kuvik – kuviky. Úcta voči autorovej voľbe názvu, ale tiež preto, že sa toto substantívum objavuje aj v rýmovej pozícii (*kuvici* – *zvonici* v básni *Kuvici*), ktorá by sa narušila, spôsobili, že editor ponechal názov zbierky v pôvodnej podobe. Július Pašteka ponechal aj ďalšie príznakové lexémy:³ subštandardné slová – napr. *jako* (Svitanie), *nenie* (Hrdličky); nesprávne podoby spisovných slov – napr. *vzdychami* (Zomiera orgován), *na nebe* (Sypú sa strapce), *s očima krvavými* (Metamorfóza), *nezabúdok* (Klesanie); poetizmy – napr. *túha* (Chlapec), *jaseň* (Pieseň bez mena), *žiadon* (Pieseň bez mena); archaizmy – napr. *včul* (Metamorfóza), *lkať* (Pride čas), *unylá* (Pride čas); bohemizmy – napr. *velice* (Slepci spievajú), *pohádka* (Pohádka), *flétna* (Puky vädnú); okazionalizmy – napr. *smrtka* (Pieseň zimná), *jagových* (Maestoso), *popelušky* (Klesanie).

Editor prebral autorovu licenciu pri používaní veľkých či malých písmen pri osobných zámenách *Ty, Tvoj, Vy, Vás, ty, tvoj, vy, vás* a ponechal interpunkciu tak, ako ju napísal autor.

1 Rukopis zbierky *Kuvici*. Slovenská národná knižnica v Martine, Literárny archív (ďalej LA SNK), osobný fond Janko Silan, signatúra 210 X 9. Prvé knižné vydanie: SILAN, Janko: *Kuvici*. Praha: Fond Julia Zeyera pri České akademii věd a umění, 1936. Vydanie v edícii: SILAN, Janko: *Súborné dielo 1. Kuvici, Rebrík do neba. Slávme to spoločne*. Bratislava: LÚČ, 1995.

2 PAŠTEKA, Július: Poznámky editora. In: Silan, Súborné dielo 1, c. d., s. 229.

3 Názvy básní, z ktorých vyberáme konkrétne príklady na dokumentovaný jav, uvádzame v zátvorke.

Zásadná tendencia v jazykovej aktualizácii básnických textov Janka Silana sa teda týkala „prevažne pravopisných zásahov“,⁴ pričom išlo o zosúladenie s pravidlami slovenského pravopisu z roku 1953, a to na dvoch úrovniach: 1. zrušenie ypsilonu v minulom čase sloviess, napr. *rozvily/rozvili* (Metamorfóza), *zablúdily/zablúdili* (Cez hmly), *povädly/povädli* (Za Vladimírom Royom); *boly/boli* (Dedičstvo); 2. zmena predpony s/z: *soberú/zoberú* (Kuvici), *sožiera/zožiera* (Romanca), *slietnu/zlietnu* (Puky vädnú), *sbory/zbory* (Uspávanka), *slož/zlož* (Pieseň vrúcna). Július Pašteka aktualizoval aj novšie pravopisné zmeny, a to príslovky času *z rána/zrána* (Pieseň ranná), *na veky/naveky* (Sypú sa strapce), *z večera/zvečera*, *sotva kedy/sotvakedy* (Mandolinietka) atď.

Editor opravoval tiež ďalšie miesta, ktoré vyhodnotil ako preklepy alebo pravopisné chyby. Tieto zmeny sa týkali predovšetkým nasledovných javov: dlhých slabík – *titánska/titanská* (Biela krása), *príťažlivá/príťažlivá* (Pieseň najtichšia), *neumre/neumrie* (Zimný jas), *vička/viečka* (Zimný jas), *v symfonii/v symfónii* (Letný súmrak), *melodie/melódie* (Kuvici), *dneská/dneska* (Letný súmrak), *slepáčky/slepičky* (Letný súmrak); veľkých písmen v prídavnom mene Boží – *do božej/do Božej opatery* (Pieseň ranná); mäkkosti – *hrbolaté/hrboľaté* (Zoborské cesty), *pohládil/pohládil* (Zoborské cesty), *včul/včul'* (Zoborské cesty); skloňovania, resp. zmeny relačnej prípony – *bez odpovedi/bez odpovede* (Bez odpovedi), *máre/máry* (Kuvici), *slepí pávi/slepé pávy* (Letný súmrak), *motýľov/motýle* (Slepci spievajú); chybných hlások na iných ako koncových miestach lexémy – *cvrčkov/svrčkov* (Letný súmrak), *dedictvo/dedičstvo* (Dedičstvo); zjavných preklepov – *na dnes/ma dnes* (Cez hmly).

Vyvstáva otázka, prečo vzhľadom na zámer priniesť v *Súbornom diele* pôvodné autorské znenie opravil editor aj taký tvar slova, akým je *vičko* na *viečko* (Zimný jas), keď iné bohemizmy a autorov idiolekt ponechal v pôvodnom tvare. Taktiež nebola nutná zmena *slepí pávi* na *slepé pávy* (Letný súmrak). Na iných miestach skloňovanie zvieracích prídavných mien ako životných ostalo (v slove *kuvici* v priestore celej zbierky, čím sa pre zbierku vytvára pre podobné prípady špecifická autorova básnická norma). Okrem toho relačná prípona -í v slove *slepí pávi*. Editor podobne zaobchádza s iným zvieracím podstatným menom v pluráli – pôvodných *motýľov* zmenil na *motýle* (Slepci spievajú). Slovo sa nachádza v silnom postavení na konci verša, preto zmena skloňovania zvieracieho podstatného mena si vyžiadala aj zmenu rýmu (*unylou – motýľov/unylé – motýle*). Takéto opravy vzdávajú básnický text od deklarovanej pôvodnosti, ktorú mu dávajú aj také lexikálne jednotky, ktoré sú v nebasnickom texte považované za chyby, v básnickom texte však vytvárajú svojrázny jazykový kolorit a jedinečný autorský štýl. Nazdávam sa, že keď editor rešpektoval autorov rukopis v jednom zvieracom podstatnom mene (*kuvik – kuvici*), mal tak urobiť aj so všetkými ostatnými prípadmi, aby ich skloňovanie bolo jednotné. Tak to chcel aj autor.⁵ Kategória životnosti, ktorú zvieracím podstatným menám prisúdil, môže byť žiaduca aj z dôvodu antropomorfizmu či špecifického významu prírodného sveta pre človeka v poézii Janka Silana.

4 Pašteka, Poznámky editora. In: Silan, Súborné dielo 1, c. d., s. 229.

5 Aj pri porovnaní s rukopisom debutovej zbierky Kuvici (LA SNK, sign. 210 X 9) možno potvrdiť autorov zámer tak, ako bol vytlačený v prvom vydaní v roku 1936.

Editor sa priznáva aj k väčším typom zásahov, ktoré sa týkajú štylistiky. Tie však robil, ako sám uvádza, iba „výnimočne“ a „v súlade s rytmom či rýmami básní“.⁶ Tieto editorské postupy sú síce zriedkavé, ale predsa narúšajú pôvodný autorský text. Zvlášť vtedy, ak sa týkajú slovných spojení, a to aj v rýmovej polohe. Jedna zo štylistických zmien nastala v básni Zoborské cesty. Verše z prvého vydania z roku 1936 „*Neviete veru, že tu preťažko je dýchať, / že úzko je vám v srdci, keď si pošeptnete: ‚Pichá!‘*“⁷ aktualizoval J. Pašteka verziu: „*Neviete veru, že tu preťažko sa dýcha, / že úzko je vám v srdci, keď si pošeptnete: ‚Pichá!‘*“⁸ (zvýr. E. P.). Editor tu posilnil rým, sémantická zmena je v tomto prípade nepatrná. Zároveň zmenil nespisovné slovné spojenie na spisovné – slovesné pasívum, čím „vylepšil“ básnický text.

Zmeny v silnej rýmovej pozícii robil J. Pašteka aj v básni Zimný jas, kde znenie z roku 1936 „*A zraky zaspaly / v snehovom objatí, / dobrú noc, zúfalí, / k vám sa už nevrátim*“⁹ upravil nasledovne: „*A zraky zaspali / snehovým objatím, / dobrú noc, zúfalí, / k vám sa už nevrátim*“¹⁰ (zvýr. E. P.). Tento editorov zásah je zvláštny tým, že ho nevyvolala nespisovnosť, neštandardnosť slovného spojenia: výraz *v snehovom objatí* je spisovný, teda v tomto prípade išlo jednoznačne o spomínaný zásah do básnickej štylistiky. Editor zmenou posilnil rým (zhodná rýmovka v druhom a štvrtom verši *-tím/-tim*),¹¹ čím sa však zmenila aj sémantika: z priestoru, pri pohľade na ktorý *zraky zaspali* (čiže kde? – *v snehovom objatí*) sa stala príčina spôsobujúca, že *zraky zaspali* (kým? čím? – *snehovým objatím*).

V básni Pohádka sa pôvodný verš „*kebych bol dievča, nuž by bola ze mňa mniška*“¹² zmenil na „*kebych bol dievča, bola by zo mňa mniška*“¹³ (zvýr. E. P.), čím pôvodný verš stratil jednu slabiku (časticu *nuž*) a príznakovú predložku *ze* editor zmenil na slovenský variant *zo*. Zároveň sa vo verši zmenil slovosled. Nevedno, či odstránenie častice, zmena slovosledu a poslovenčenie predložky bolo zámerné, pretože editor to v časti Poznámky editora nespomína.

Najrozsiahlejšiu zmenu však vykonal editor v básni Pieseň večerná. Ide o nasledujúcu pasáž: „*Husičky, húsky kúpaly sa v jazeri. / (...) / Husičky, kde ste, húsky, káčeri?*“¹⁴ ktorej aktualizované znenie je takéto: „*Husičky, húsky v jazere sa kúpali. / (...) / Husičky, kde ste sa, húsky, túlali?*“¹⁵ (zvýr. E. P.). Dôvodom pre zmenu bola – podľa slov editora – neprípustná pádová koncovka.¹⁶ Ako bolo uvedené vyššie, nespisovnosť v básnickom texte sa neposudzuje tak, ako je to v mimoumeleckej sfére. Takúto lexikálnu jednotku je namieste označiť ako príznakovú, pričom príznakovosť môže niesť umeleckú hodnotu. Aj v tomto prípade slovo *v jazeri* vytvára asonanciu a dvojslabičný rým so slovom *káčeri*. Uvedené „nispisovné“ lexikálne jednotky môžeme považovať za prejav ľudovej reči. Pôvodný

6 Pašteka, Poznámky editora. In: Silan, Súborné dielo 1, c. d., s. 229.

7 Silan, Kuvici, 1936, c. d., s. 15.

8 Silan, Súborné dielo 1, 1995, c. d., s. 59.

9 Silan, Kuvici, 1936, c. d., s. 73.

10 Silan, Súborné dielo 1, 1995, s. 111.

11 Rýmovka nie je úplne zhodná, je rozdielna v kvalite dĺžky, čo však nachádzame aj na iných miestach v debute Janka Silana.

12 Silan, Kuvici, 1936, c. d., s. 71.

13 Silan, Súborné dielo 1, 1995, c. d., s. 109.

14 Silan, Kuvici, 1936, c. d., s. 80.

15 Silan, Súborné dielo 1, 1995, c. d., s. 118.

16 Pašteka, Poznámky editora. In: Silan, Súborné dielo 1, c. d., s. 235.

úryvok básne vyznieva ako riekanka, ktorú komunikuje lyrický subjekt – pozorovateľ, možno pastier. Naproti tomu v upravenej verzii sa nachádza iba gramatický rým (*kúpali – túlali*) a úryvok stráca svoj riekankový rytmus. Editor tu zasiahol do syntaxe, čo sa nepripúšťa ani v čitateľskom vydaní.¹⁷ Textológovia radia, nakoľko je to len možné, zachovať vplyvy „ľudovej reči, cudzích jazykov a autorove zvláštnosti“.¹⁸ O to viac, ak editor koncipuje *Súborné dielo* tak, aby „obstálo i pred literárnymi odborníkmi a nahrádzalo v istom zmysle tzv. kritické vydanie“.¹⁹

J. Pašteka v edičnej poznámke priznal, že štylistické (ako sme videli aj rýmové a syntaktické) zmeny robil, pretože debut *Kuvici* považoval za dielo „stredoškólačka, nevycibreného ešte dostatočne v poetike“. Editorový zásah bol iba „pri neplnohodnotných rýmoch“, ktoré odstraňoval „ako zrejme kazy“.²⁰ Nazdávam sa, že ide o falošnú pomoc autorovi. Aj mladý autor je tvorca umeleckého diela a ako takého je nutné ho rešpektovať. Ani v čitateľskom vydaní sa nepripúšťajú ľubovoľné editorove zásahy do jazyka diela (opravy autorových „chýb“, odstraňovanie neobvyklých výrazov a väzieb a pod.).²¹ Rovnakým problémom sa zaoberá Martin Navrátil, ktorý si kladie otázku, či má „byť vôbec snahou editora a textológa vylepšiť pôvodný text a ukázať lepšieho autora, než v skutočnosti bol“.²² Odpoveďou je konštatovanie, že edičná prax sa nemá zamieňať s redakčnou prácou pri vydávaní noviniek.²³ Úlohou editora nie je vylepšovať autorov štýl, ale redigovať básnický text tak, aby bol čo najviac pôvodný a neskreslený.

V aktualizovaných *Kuvikoch* sa však objavili aj nezámerné zmeny, ktoré sú chybami editora. Najzávažnejšou odchýlkou je absencia posledného verša v básni Kvitne jar. Z básne Slepce deklamuje vypadlo z verša „*kde cesta hladká je a kde zas stvrdnutá*“ slovo *hladká*, čo znepríehľadňuje význam verša i básne. Na iných miestach editor zmenil veršové členenie (Pieseň zimná) a interpunkciu (Klesanie). Nevedno, či ide o zámernú alebo nezámernú zmenu, pretože nejde o opravu chyby a nie je uvedená v Poznámkach editora.

Editoriské stratégie v zbierke *Piesne z Javoriny*²⁴

Pri reflexii jazykových úprav jedného zo Silanových vrcholných diel zo štyridsiatych rokov 20. storočia – zbierky *Piesne z Javoriny*, ktorá pôvodne vyšla vo vydavateľstve Matice slovenskej v roku 1943, môžu byť východiskom slová J. Pašteku, že „Silanove texty prešli starostlivými rukami, takže pre toto súborné vydanie neboli potrebné nijaké väčšie zásahy či úpravy, okrem gramatických podľa najnovších pravidiel“.²⁵

17 PIŠŮT, Milan: Kritické a edičné zásady pre vydávanie starších i novších slovenských autorov. In: *Litikon*, roč. 1, 2016, č. 2, s. 132.

18 TEPLAN, Dušan: Návrh zásad pre vydávanie rukopisných pamiatok a tlačených diel slovenskej literatúry. In: *Litikon*, roč. 1, 2016, č. 2, s. 136.

19 PAŠTEKA, Július: Poznámky editora. In: SILAN, Janko: *Súborné dielo 8*. Bratislava : LÚČ, 1998, s. 323.

20 Pašteka, Poznámky editora. In: Silan, Súborné dielo 1, c. d., s. 234.

21 *Editor a text. Úvod do praktické textológie*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2006, s. 115.

22 NAVRÁTIL, Martin: Aktuálne otázky slovenskej textológie: Textologický diskurz na Slovensku. In: *Slovenská literatúra*, roč. 56, 2018, č. 4, s. 296.

23 Tamže.

24 Prvé knižné vydanie: SILAN, Janko: *Piesne z Javoriny*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1943. Vydanie v edícii: SILAN, Janko: *Súborné dielo 2. Kým nebudeme doma. Piesne z Javoriny. Piesne zo Ždiaru*. Bratislava : LÚČ, 1996. Rukopis zbierky *Piesne z Javoriny* sa v autorovej pozostalosti v LA SNK v Martine nenachádza, preto nebolo možné porovnanie realizovaných zmien vo vzťahu k originálu.

25 PAŠTEKA, Július: Poznámky editora. In: Silan, Súborné dielo 2, c. d., s. 287.

Oproti príprave vydania prvého zväzku Súborného diela bola novou tendenciou v druhom zväzku snaha editora zachovať pôvodnosť zbierky, čo sa týkalo aj grafiky, najmä vysádzania incipitu a niektorých slov v texte básne verzálkami, čím sa zdôrazňuje ich substancialita, napr. Nádej, Spev, Krása (Venovanie), Mlčanie (KEĎ SOM TAK HLADEL DO NOCI), Pokoj, Radosť (A ŽELÁM VÁM). J. Pašteka zväčša zachováva prvé veľké písmená v osobných zámenách, najmä v tých, ktoré vyjadrujú operatívnu – Ty, Tvoja (MŮJ BOŽE, VIDÍŠ, JAK SOM SLABÝ...). Ponecháva aj špecificky použitú básnickú interpunkciu, napr. tri bodky (ACH, TMA A TMA A TMA; KEĎ SA TU VLNA SVETLA) alebo tri pomlčky (UŽ VŽDY TO BUDE TAK).

Aj v tejto aktualizovanej podobe zbierky vidíme na prvom mieste úsilie editora ostať verný podobe pôvodnej zbierky, hoci ide o subštandardné, expresívne, nespisovné slová, poetizmy či gramaticky nekorektné tvary slov: *s vecmi* (Venovanie), *letorost* (SRDCA MŮJHO KAŽDÝ HLAS), úzulinkú (ACH, ČO JA, CHUDÁK, MÁM SI SŤAŽOVAŤ?), *dužie* (VŠETKO JE TAKÉ NEVTIERAVÉ), *húlavy* (DUCH CHCE BYŤ NEZÁVISLÝ), *netopiery* (NIE JE TO DIVNÉ? DÁM SI DOLU OKULIARE –), *cele* (tamže), *so stromy* (tamže), *nemôž* (ACH, TMA A TMA A TMA).

Editor realizoval tiež tendenciu aktualizovať jazyk zbierky zakomponovaním pravopisných zmien z roku 1953, napr. *smysly vykúpaly/zmysly vykúpali* (KEĎ SA TU VLNA SVETLA), opravou veľkého písmena v prídavnom mene Boží, Božia, Božie (LALA, JAK RIEKA BIELKA TEČIE; RAZ ŠIEL SOM PARKOM BEZ CIELA), opravou miest s preklepmi, nesystémovými chybami – napr. *hriechov pár/hriechov pýr* (SI DOBRÁ, MILOSTIVÁ),²⁶ *čnosti/cnosti* (RAZ ŠIEL SOM PARKOM BEZ CIELA). Novým postupom je tiež to, že editor opravoval aj osobné zámená vzťahujúce sa na Boha, písal ich s veľkým písmenom *jeho/Jeho, mu/Mu* (NOŽE DNES OBZRIME SA, PROSÍM, SPÄŤ), hoci autor túto normu uplatnil iba pri zámene On (NOŽE DNES OBZRIME SA, PROSÍM, SPÄŤ). Na niektorých miestach editor opravoval interpunkciu (*Vy, milovnica* – RAZ ŠIEL SOM PARKOM BEZ CIELA), dĺžne (*rozsypané/rozsypané*, VŠETKO MÁM ŽIVÉ PRED OČAMI; *spi/spí*, KEĎ SOM TAK HLADEL DO NOCI), písal zložené častice a spojky dovedna (*nielen že/nielenže*, SRDCA MŮJHO KAŽDÝ HLAS).

Napriek (vyššie citovanému) deklarovaniu editora, že v *Piesňach z Javoriny* nebolo potrebné okrem pravopisných chýb nič viac opravovať, do tohto zväzku *Súborného diela* sa dostali aj iné zmeny. V jednom prípade editor zmenil číslo vzťažného zámena (*za ktorým/za ktorými*, KEĎ SOM SA DOČKAL TOHTO SVITU), čím posunul sémantiku vedľajšej vety. Nežiaducim účinkom je, že tým porušil rytmickú schému básne, v rámci ktorej sa striedajú 9- a 8-slabičné verše. Verš s doplnenou slabikou má ako jediný desať slabík. Podobne editor vložil do verša časticu *len* („*len nepadať dolu*“, Venovanie), ktorá má zdôrazňujúcu funkciu, čím hádam chcel opäť „vylepšiť“ sémantiku verša. V dvoch prípadoch zmenil J. Pašteka vid slovesa (*miznúť/zmiznúť*, DUCH CHCE BYŤ NEZÁVISLÝ; *uvädať/uvädnúť*, DVE RUŽE NA STOLE), v oboch prípadoch zmenou sloveso stráca dynamiku aktuálnosti a nezavŕšenosti deja. Ďalej editor opravil slovo, o ktorom sa

26 Toto miesto môžeme s istotou označiť ako chybu, pretože na ňu zareagoval autor J. Silan v liste redaktorovi Stanislavovi Mečiarovi: „Krásne ste to urobili, vydanie sa mi naozaj páči. Len v texte je jedna veľká chyba, čo ruší význam, a to na strane 53 namiesto pýr je pár. Škoda!“ SILAN, Janko: *Tatranské listy*. Zv. 4. Poprad : Podtatranská knižnica, 2000, s. 22.

domnieval, že je v ňom preklep, čo nie je jednoznačné (*svetla čar/svetla čas*, DNES, ACH, PRÁVE AKO VLANI). Každopádne autor toto miesto v už spomínanom liste redaktorovi Stanislavovi Mečiarovi nespomínal ako chybné.

Ani editor sa nevyhol drobným gramatickým chybám: v dĺžni (*sprchlo/sprchlo*, RAZ ŠIEL SOM PARKOM BEZ CIELA; *tichučko/tichučko*, KEĎ SOM TAK HLADEL DO NOCI), v mäkkčení (*v ľudoch/v ľudoch*, NOŽE DNES OBZRIEME SA, PROSÍM SPÄŤ).

Celkovo je editorských zásahov v zbierke *Piesne z Javoriny* oveľa menej ako v zbierke *Kuvici*, pravdepodobne preto, lebo Matica slovenská, v ktorej kniha vyšla, podrobila rukopis dôkladnejšej redaktorskej revízii. Český nakladateľ, ktorý vydal zbierku *Kuvici*, nemal zrejme k dispozícii slovenského redaktora, ktorý by vykonal edíciu rukopisu. Za negatívum považujem všetky zásahy editora nad rámec gramatických chýb (aj keď ich nebolo mnoho), čo navyše nie je uvedené v Poznámkach editora.

Editoriské stratégie v zbierke *Oslnenie*²⁷

Pri edícii jedinej básnickej zbierky, ktorá vyšla Jankovi Silanovi v šesťdesiatych rokoch, zbierky *Oslnenie* (1969), J. Pašteka priznáva, že do textov robil „prevažne gramatické zásahy (minimálne štylistické), aby sa prispôbili súčasnej prapísanej norme“.²⁸ Editoriských zásahov na úrovni gramatiky je v zbierke oveľa menej, aj preto, že jazyk pôvodného básnického textu možno považovať za súčasný. Editor rešpektuje autorov idiolekt, ktorý dotvárajú poetizmy (*hintov*, *Vzdych* napísaný pod *Triptych*). Zásahy do textu sú zväčša na úrovni interpunkcie (napr. konštatovanie „*Aký som a aký nemám byť*“ bolo v básni Jasov zmenené na zvolanie „*Aký som a aký nemám byť!*“).

Čo sa týka písania začiatkov slov, editor rešpektuje autorov úzus v písaní veľkých či malých začiatkových písmen v osobných zámenách (vy, ty, tvoj, váš). Tak ako v predchádzajúcich zbierkach, aj v tejto opravuje písanie prídavného mena boží/božia/božie na Boží/Božia/Božie (napr. *Božia dlaň*, *Božej moci*, oba výrazy z básne Jasov). Oslovenie Boha osobným zámenom píše básnik a v zhode s ním aj editor veľkým písmenom (*Jeho*, *Rozhovor s Múzou*). Zaujímavé je, že v Poetických pletkách 31 (incipit *Keď dvaja sa i bozkávajú*) sa editor rozhodol zmeniť písanie začiatku slova *láska* na *Láska*, čím výrazne zasiahol do sémantiky básne. Pravdepodobne nevedomky sa tu editor dostáva do konfliktu s autorovým zámerom, ktorý toto miesto v rukopise sám sémanticky posunul z teologickej výpovede „*Len Láska pravá - Boh nás vedie dobre*“ na civilnejšiu rovinu: „*že láska pravá vedie si nás dobre*“.²⁹ Veľké začiatkové písmeno v slove *Láska* signalizuje Božiu, nie ľudskú lásku.

Július Pašteka odstránil niekoľko zjavných tlačových chýb, ktoré rušili význam textu: v básni *Krt* „*die divy*“ na „*tie divy*“, v básni *Veštica* pokladník „*kladie*

27 Rukopis zbierky *Oslnenie*, LA SNK, sign. 210 Y 6. Prvé knižné vydanie: SILAN, Janko: *Oslnenie*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1969. Vydanie v edícii: SILAN, Janko: *Súborné dielo 3*. Úbohá duša na zemi. *Triptych I. - IV. Oslnenie*. Bratislava : LÚČ, 1996.

28 PAŠTEKA, Július: Poznámky editora. In: Silan, Súborné dielo 3, c. d., s. 241.

29 SILAN, Janko: Zošit básní (1964). LA SNK, sign 210 AC 3. V porovnaní s rukopisom, ktorý bol zaslaný do vydavateľstva Slovenský spisovateľ (LA SNK, sign. 210 Y 6), znie toto miesto ešte civilnejšie: „*že láska práve vedie si nás dobre*.“

378 položku, a mylne, pod položku“³⁰ namiesto chybného „pod pokožku“, v básni Dievčatko ono správne má utekať „zo záhuby a z hanby“, nie „do záhuby a z hanby“,³¹ čo treba považovať za pozitívum.

V niektorých prípadoch sa editor odklonil od prvého vydania a priklonil sa k verzii uvedenej v niektorom rukopise (žiaľ, tieto zásahy nie sú uvedené v Poznámkach editora, preto nevieme, z ktorého roku rukopis pochádza). V tomto zmysle editor zmenil pomenovanie *Popolvár* na *Popelvár* (Veštica), *kruto* na *krute* (Veštica), *krtko* na *krtok* (Krt). Z ďalších lexikálnych posunov editor zmenil priradovací vzťah vo verši *zmysel a zmysel jediný?* (uvedený zhodne v rukopise aj v prvom vydaní) v Poetických pletkách 33 na odporovací, resp. stupňovací: *zmysel; no zmysel jediný?*

Sémantická zmena sa uskutočňuje aj pri zmene gramatických kategórií, napr. vidu. V básni Veštica vo verši „No mne už bolo jedno, kto ma pochováva“³² editor zmenil vid na „No mne už bolo jedno, kto ma pochová“.³³ Čitateľ *Súborného diela 3* tu pravdepodobne vôbec nepochopí situáciu, v ktorej rozprávač paradoxne prežíva svoj vlastný pohreb, nie iba rozmyšľa o svojom pohrebe, ktorý sa uskutoční niekedy v budúcnosti. Na tejto drobnej štylistickej zmene jednej gramatickej kategórie možno vidieť, že „každý variant, nech už sa týka ktorejkoľvek vrstvy diela, môže zasiahnuť hociktorú inú zložku, spustí mechanizmus totálneho posunu diela, zasiahnuť i sémanticko-tematický plán“.³⁴

V zbierke *Oslnenie*, ktoré prinieslo *Súborné dielo 3*, však editor urobil oveľa väčšie zmeny, ktoré zasahujú do koncepcie básnického diela ako celku. Vyradil poslednú časť zbierky *Tri návštevy* a považoval ju za samostatnú knižnú jednotku (*Triptych II*), vyradil báseň Óda na zeleň a zaradil ju do časti *Triptych III*. To, že tým narušil pôvodnú koncepciu zbierky, po ktorej ostali v zmenšenom *Oslnení* stopy, svedčí báseň *Vzdych* napísaný pod *Triptych*, ktorej názov bez *Triptychu* nemá zmysel. Podobne editor pristupoval aj k iným *Triptychom (I – IV)*, ktoré boli súčasťou rukopisných *Katolíckych piesní z Važca*: editor ich považoval za samostatné knižné diela, preto ich vyňal zo zbierky ako celku, aby odstránil duplicitu, ktorá – pri takomto chápaní *Triptychov* – vznikla. Naproti tomu Janko Silan, aj keď *Triptychy* vydal ako bibliofílie, chcel ich mať zaradené do zbierok, teda *Triptychy* nepovažoval za samostatné zbierky, iba za ukážky jeho aktuálnej tvorby, ktoré, zväčša opatrené jedinečným venovaním,³⁵ daroval svojim priateľom. Vyradenie *Triptychov* z koncepcie zbierok (*Oslnenie, Katolícke piesne z Važca*) sa udialo proti zámeru autora a obsahovo zmenilo pôvodné zbierky, do ktorých boli *Triptychy* zakomponované.

Záver

Na príkladoch zbierok Janka Silana *Kuvici, Piesne z Javoriny* a *Oslnenie* možno povedať, že ich editor Július Pašteka rešpektoval autorovu básnickú predlohu a aj popri jazykových aktualizáciách zväčša zachoval jazykový kolorit pôvodného básnického textu. Z hľadiska početnosti editorských zásahov najviac zasiahol do

30 Aj v rukopise (LA SNK, sign. 210 Y 6) je toto miesto opravené na „položku“.

31 V rukopise (LA SNK, sign. 210 Y 6) opravené na výraz „zo záhuby“.

32 Silan, *Oslnenie*, 1969, c. d., s. 117. Podobne aj v rukopise.

33 Silan, *Súborné dielo 3*, 1996, c. d., s. 119.

34 KRAUSOVÁ, Nora: *Význam tvaru, tvar významu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984, s. 133.

35 Silanova „zbierka“ venovaní sa zachovala v jeho pozostalosti v LA SNK v Martine, sign. 210 AD 7.

jazyka zbierok z tridsiatych a štyridsiatych rokov, ktoré zosúladoval s pravidlami slovenského pravopisu z roku 1953. V niektorých prípadoch (nie systematicky) urobil nielen gramatické, ale aj štylistické zmeny. Nemožno teda hovoriť o jeho editorských stratégiách, ale skôr tendenciách. „Občasná“ zmena štylistiky, príp. rýmu je totiž nutne nesystémová: editor menil iba niektoré nedokonalé rýmy, iné asonancie či konsonancie ostali. Nemyslím si, že ich bolo potrebné opravovať, patrili k autorovmu básnickému štýlu. V debute *Kuvici* to J. Pašteka zdôvodňoval neskúsenosťou autora-debutanta, čo považujem za nevhodný motív a prekročenie právomocí editora. V zbierke *Piesne z Javoriny* sa okrem opravy gramatiky nenachádza veľa lexikálnych opráv. Tie, ktoré vykonal (hoci ich neuviedol v Poznámkach editora), však dosvedčujú, že aj malá zmena určitej gramatickej kategórie (v tomto konkrétnom prípade vidu a čísla) ovplyvní sémantiku a rytmickú schému básne. Zásahy do zbierky *Oslnenie* sa už neniesli v zmysle zakomponovaní aktuálnej gramatiky, ale viac sa sústreďovali na odstraňovanie preklepov a na príklon k rukopisnej predlohe namiesto prvého vydania. Nedostatkom je, že nie sú uvedené v Poznámkach editora, teda čitateľ, pokiaľ nie je oboznámený s rukopisom, ich môže považovať za neodôvodnenú voľbu editora. Editovanie zbierky *Oslnenie* ukázalo (ešte viac ako v zbierke *Piesne z Javoriny*), že zmena vidu slovesa zmenila uhol rozprávania, zahmlila celok básne. Sémantiku v jednom prípade dokonca zmenilo veľké písmeno (v slove *Láska*) namiesto pôvodného malého písmena (v rukopise i v prvom vydaní), ktoré pars pro toto vystihuje autorov príklon k civilnosti výpovede. V tomto prípade sa editor dostal do rozporu s autorovou vôľou a voľbou. Podobne je to aj pri zmene kompozície zbierky (vyradenie *Triptychu II* a *Ódy na zeleň* zo zbierky *Oslnenie*).

Za najhodnotnejšiu a editorskej praxi vlastnú stratégiu J. Pašteku považujem zámer priniesť pôvodné umelecké dielo. Všetky tri sledované diela editor podrobil gramatickej korektúre a odstraňoval preklepy. To považujem za editorov prínos. Nesystémovo, a teda nestrategicky, ale náhodne, pôsobia opravy štylistiky, ktoré sa nutne odrazili v sémantickej rovine, ktorú tým editor narušil.

Júliusa Pašteku možno na základe sledovaných zbierok považovať za „direktívneho editora“, ktorý sa (zámerne či nezámerne) neostýcha zasahovať do autorovho zámeru, ktorý nesie pôvodný umelecký text. Kritické miesta, ktoré odzrkadľujú zásah do autorovej vôle, vypovedajú, že tak urobil preto, aby posilnil určitý obraz autora v čitateľskej obci: Janko Silan ako najkatolíckejší, najspirituálnejší autor katolíckej moderny.³⁶

380 Archívne pramene

Slovenská národná knižnica v Martine, Literárny archív, osobný fond
Janko Silan: Kuvici, sign. 210 X 9; Oslnenie, sign. 210 Y 6; Zošit
básní, sign. 210 AC 3; Venovania do kníh, sign. 210 AD 7.

Pramene

- SILAN, Janko: *Kuvici*. Praha : Fond Julia Zeyera při České akademii
věd a umění, 1936.
- SILAN, Janko: *Oslnenie*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1969.
- SILAN, Janko: *Piesne z Javoriny*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slo-
venská, 1943.
- SILAN, Janko: *Súborné dielo 1. Kuvici, Rebrík do neba. Slávme to spoločne*.
Bratislava : LÚČ, 1995.
- SILAN, Janko: *Súborné dielo 2. Kým nebudeme doma. Piesne z Javoriny*.
Piesne zo Ždiaru. Bratislava : LÚČ, 1996.
- SILAN, Janko: *Súborné dielo 3. Úbohá duša na zemi. Triptych I. – IV*.
Oslnenie. Bratislava : LÚČ, 1996.
- SILAN, Janko: *Tatranské listy. Zv. 4. Poprad* : Podtatranská knižnica,
2000.

Literatúra

- Editor a text. Úvod do praktické textologie*. Praha – Litomyšl : Paseka,
2006.
- KRAUSOVÁ, Nora: *Význam tvaru, tvar významu*. Bratislava : Slovenský
spisovateľ, 1984.
- NAVRÁTIL, Martin: Aktuálne otázky slovenskej textológie: Textolo-
gický diskurz na Slovensku. In: *Slovenská literatúra*, roč. 56, 2018,
č. 4, s. 294 – 301.
- PAŠTEKA, Július: Poznámky editora. In: SILAN, Janko. *Súborné dielo 1*.
Bratislava : LÚČ, 1995, s. 229 – 237.
- PAŠTEKA, Július: Poznámky editora. In: SILAN, Janko. *Súborné dielo 2*.
Bratislava : LÚČ, 1996, s. 287 – 292.
- PAŠTEKA, Július: Poznámky editora. In: SILAN, Janko. *Súborné dielo 3*.
Bratislava : LÚČ, 1996, s. 235 – 242.
- PAŠTEKA, Július: Poznámky editora. In: SILAN, Janko. *Súborné dielo 8*.
Bratislava : LÚČ, 1998, s. 307 – 323.
- PAŠTEKA, Július: *Tvár a tvorba slovenskej katolickej moderny*. Brati-
slava : LÚČ, 2002.
- PIŠŤT, Milan: Kritické a edičné zásady pre vydávanie starších i novších
slovenských autorov. In: *Litikon*, roč. 1, 2016, č. 2, s. 128 – 132.
- TEPLAN, Dušan: Návrh zásad pre vydávanie rukopisných pamiatok
a tlačných diel slovenskej literatúry. In: *Litikon*, roč. 1, 2016, č. 2,
s. 132 – 137.